

Via diabolica

Kritikai megjegyzések a kollapszológiához

„Sok kutató úgy véli, hogy egy másik tömeges kihalás történik most ... ellentétben a múltbéli eseményekkel, amelyek természetesek voltak és gyakran több okuk volt. Széles körű egyetértés van abban, hogy a mai pusztításnak csak egy oka van – mi.”

Jude Currian

A kollapszológia szó paradoxona

Ahogy a posztmodern korban megszokottá vált, újabb és újabb tudományágak tűnnek fel, mint például a kollapszológia és társai. A szemünk se rebben, ha arról hallunk, hogy a tudósok a kullancsgyomorzom működését vizsgálják vagy a szű haladási sebességét az őshonos fáknak, különös tekintettel a globális felmelegedés jelenségére. Még csak meg sem rezdülünk, ha arról értesülünk, hogy az ökomaszkulinisták és az ökofeministák között nő a feszültség az ökoszentializmus értelmezése kapcsán. A mai olvasó a kollapszis szót többnyire az angoltól ismeri, összeomlás jelentéssel. A logia szó a tudomány megnevezésére utal, hangsúlyozva a témával való foglalatosság komoly rangját. Ugyanakkor a kollapszológia sajátos szóösszetétel – éppen mert ambiguus (kettős jelentésű) szókapcsolat – nemcsak az összeomlás világméreteiben érzékelhető je-

lenségének tudományos szintű tanulmányozására utal, hanem (a fogalmat használók szándékától függetlenül) arra is, hogy ezt a globális katasztrófát tudományosan idézték elő. Mindez a cinizmus magasiskolája, avagy a via diabolicán való haladás gyorsuló sebességének ténye. A kollapszis latin eredetű szó, ráadásul eredetileg betegséget jelent. Így a kollapszológia mint a globális világválság gyógymódja, komolytalanná válik, hiszen maga a tudomány beteg. Akár szellemi perverzitásnak is tekinthetjük azt a kollapszológiát, amely leltárt készít tudományos alapon a kollektív emberiség közreműködésével véghezvitt tudományos pusztításáról, majd emelt szintű diskurzust folytat erről a gyűjteményről. Ez a paradox jelenség még alantasabb, ha belegondolunk abba, hogy valaki azért okoz kárt, hogy haszonra tegyen szert vagy pénzhez jusson mondjuk a biztosítótól, s ami még perverzebb és alávalóbb, hogy nemzetközi diskurzusokon lehet növelni a népek közötti feszültséget, majd jogi parádék kíséretével lehet tovább folytatni és növelni azokat.

A tudomány és az emberi gondolkodás prostitúcióját jól szemlélteti az alábbi idézet Georg Kühlewindtől: „A tudomány mindent hajlandó igazolni. Ha valamilyen okból divattá válna, hogy négykézláb járjunk, a fizika, a statika és az ortopédia rögtön nagy előrelépésként üdvözlőlné: hiszen ez összehasonlíthatatlanul stabilabb, mint azokon a viszonylag hosszú, vékony lábakon járni. Az orvosok is találnának valami előnyösét benne, például jó-tékony hatását az emésztésre és a fej vérrellátására, a pszichológusok – vissza a természethez! – felfedeznék a szociális élet számára kínáló fantasztikus lehetőségeket: az emberek testmagasságában való különbség sokkal kevésbé lenne feltűnő, és ez csökkentené a kisebbrendűségi komplexusok számát az alacsony növésűeknél, ezért csökkenne a túlkompensáció is. A gazdasági szakértők rögtön előnyös hatások egész sorát találnák. Kézre való cipőket, újfajta ruhákat kellene gyártani és forgalmazni, új divat, új bútorok stb. Rendkívül előnyös a gazdasági növekedés számára! Új filmek, új színdarabok, új bárók és új éjszakai lokálok.”

A természetes és a természetellenes kollapszis

Ha a szó angol jelentéséből, az összeomlásból indulunk ki, akkor beszélhetünk a bányák beomlásáról, a falak leom-

Háborús üzem
1942-ben
Fotó:
Alfred T. Palmer
© Wikimedia
Commons

lásáról, a birodalmak összeomlásáról, az erdők életvilágának kihalásáról, ahogy az emberi test és lélek is összeomolhat. De tudunk a csillagok összezuhanásáról is. Vagyis az összeomlás jelensége az élet és a lét minden szintjén, annak minden eleménél megnyilvánul, de hangsúlyozni kell, hogy az itt felsoroltak mögött természetes fizikai folyamatok állnak, mint például vulkánkitörések, gleccserek, aszteroidák hatása. Einstein a görbült téridő bizonyítására két nagy tömegű csillag gravitációs kollapszusát hozta fel, amit kiterjesztett minden csillag életére: ugyanis részecskéinek kölcsönös vonzása következtében minden csillag összezuhan. Lord Kelvin megállapítása szerint a termodinamika 1855-ös második törvénye alapján az univerzum lassan, de biztosan el fogja veszíteni munkavégző képességét, végül az univerzális pihenés és halál állapotába kerül. Mindez arra utal, hogy a világ folyamata ciklikus rendet, folyamatot mutat, ahogy az óra mutatójának járása is. Ez egyúttal azt is jelenti, hogy minden, maga a világegyetem is bejárja a véges-végtelen körpályát: létrejön, kifejlődik, hanyatlik, majd elpusztul. Az ember viszont féktelen mohóságában a természet működési folyamatai ellen fordul. Beleavatkozik, és megbontja azt a ciklust, ami az élet-halál, a fény-sötétség, a támad-bomlik egyensúlyát biztosítja,

és amelyek ugyanakkor egy regenerációs folyamatot is képeznek: az élet alapmintázata a hálózat, az ökológiai társulás, aminek több visszacsatolása is van. Az ökoszisztémában a lineáris láncolat nagyon ritka.

A kultúrtörténet őrzi a szerves egészre vonatkozó tudást, aminek tartozéka a minden elmúlik és minden újjászületik tapasztalása, ahogy ezt az eleusiszi misztérium is őrzi. A sötét rothadás termi a csodás virágokat, amelyek az alanti mélyből jönnek a fényre. A *Biblia* is utal arra, hogy a földbe vetett mag felbomlásával, rothadásával biztosítja az új élet sarjadását. És éppen mert minden mulandó, a középkori keresztény kultúrában létrejön a haláltánc műfaja, miszerint az ember csupaszon jön a világra és így is távozik. A földi hívságok: hatalom, hírnév, gyönyör, gazdagság és tekintély mind szertefoszlik a halál kapujában. Éppen ezért a külső csillogás helyett a belső emberi tartalmak növelését tartják értéknek, a szellemi fény felé való törekvést, a véges emberi élet helyett az örökkévaló tiszteletben tartását. Tehát a haláltánc részint természetes, részint a mértéktelenség és az önzés bűne által felgyorsított folyamat. A *Biblia* éppen ez utóbbi miatt beszél a nyugtalanítóan pusztító emberi gonoszságról is. „... az egész világ a gonosz hatalmában van.” (1Jn 5,19) Pedig

Híd – folyó
nélkül,
2017
Fotó:
João Cautela
© Wikimedia
Commons

A csernobili
vidámparkban
2011-ben
Fotó:
Shanomag
© Wikimedia
Commons

hol vagyunk még az individuum saját céljait előtérbe helyező, annak a tudományos technikai forradalommal megtámogatott diadalától! A modern ember megkérdőjelezi a szellem valóságát, tekintetét a földre szegezi, a természettudományos törvények matematikai képleteiben hisz, a mennyiség fontosabb lesz számára, mint a minőség, a technikai bravúrt a fejlődés bizonyítékának tartja. Uralkodni akar azáltal, hogy a dolgokat – belső természetük figyelmen kívül hagyásával – szétszedi, majd újra összerakja, hogy könnyebben belehelyezhesse az adás-vétel haszoncélú folyamataiba. Segítőül alkalmazza a szakértőket és a médiaspecialistákat. Capra ezeket a tényeket még kiegészíti azzal, hogy „a pénzcsinálók kapzsisága olyan magas, hogy a pénzvágy minden tisztességre és integritásra vonatkozó megfontolást háttérbe szorít”.

Az academia diabolica működése

A tudomány értékét a modernitástól kezdve a társadalmi és ökológiai haszon határozza meg. Olyan stabil alapokra épült ez a praktikum, mint a ráció diadala. Amikor Bacon felröptíti „a tudás hatalom” meggyőző szlogenjét, már nincs megállás. Aki tud, az közel kerül a vagyonszerzéshez, és

ezáltal politikai hatalomhoz is jut. Marx még ráerősít erre azzal a hírhedt kijelentésével, miszerint a világot nem megismerni, hanem megváltoztatni kell. Ezek a dogmák és jelszavak nagyon hatékonyaknak bizonyultak, olyannyira, hogy a gazdaság területén túl a társadalomban, a politikában és a művészetek világában is érvényesültek, nem hagyva érintetlenül a tudomány értékrendszerét sem, amit innét kezdve a gyakorlati felhasználás lehetősége határoz meg. Feltartóztathatatlanul terjedt az a hit, miszerint az állandó növekedés oldaná meg a világ összes problémáját, jóllehet ez a varázsszer nem gyógymód, hanem maga a halálos betegség. Folyamatosan színre lépnek a gyógyító prédikátorok azzal a meggyőződéssel, hogy a nyájat (a tömeget) felvilágosító hatásukkal a boldogság útjára terelik, kényszerítik. Ezáltal viszont megnövekedett a saját rendkívüliségüket ünneplő világmegváltó szerepben tetszelgő értelmiségiek száma. Egy új kutatás szerint négy év leforgása alatt a tudósok világszerte több mint egymilliárd dollárnyi közpénzt csorgattak át a legnevesebb online tudományos folyóiratoknak annak érdekében, hogy a tanulmányaik megjelenhessenek. Elgondolkodtató az a tény is, miszerint a betegek között napjainkban az értelmiségiek és a városlakók vannak túlsúlyban.

A posztmodern ember egyre agresszívebbé, egyre gátlátalanabbá válik embertársaival és természeti környezetével szemben. Az egyének és a csoportok azért törekednek a hatalom megszerzésére, hogy saját vallási vagy társadalmi érdekeiket érvényesítsék. A becsvágy hajtja őket, uralni, birtokolni, használni, kihasználni, tönkretenni akarnak. Az ember tudatállat lesz, és a cogito ergo sumból coito ergo sum projekt lesz. Nyílt tereken élvezkedik az erkölcstelen sokadalom, élén az erkölcstelen trágárakkal és a szexuális agressziót gyakorlókkal. Virágoznak az olyan új iparágak, mint a nemzetközi pedofília, a szexturizmus és a génmanipuláció. Miklósvölgyi János *Kanszag és szentségtörés a művészetben* című kötete jelzi, hogy a művészet többnyire aktuális és sikeres akar lenni, amit leginkább a testi nyílásokba hatoló erőszak gyönyörével igyekeznek elérni.

Az emberközi kapcsolatok is ember alatti szintre kerülnek. Burjánzik a trágárság, a másik ember degradálása, sértegetése, kijátszása, felhasználása. Az üvöltés hangereje egyre csak nő. A habzsolás pedig egyre mértéktelenebb. Lucullus hírhedt, fényűző lakomáitól Ferreri botrányos, *A nagy zabálás* című filmjéig hosszú az út és változatos a menü. Minden élvezeti cikké és ingyencfalattá lesz. Föl lehet zabálni a föld adományait, a természet kincseit, a másik életterét, életét, szellemi kincseit. Az ember lassan egy túlterhelt emésztőcsatornává válik. De azt senki sem képzelte, hogy ez a gáttalan ösztönkésztetés a földanya életképességének teljes kiiktatásáig vezet. Ahogy Safranski fogalmaz: „Kézenfekvő a gyanú, hogy napjaink globalizációja valójában a végfogyasztók szerveződési formája.” Rudolf Steiner megjelöli a felelőst is: „A lemúriai fajt a tűz pusztította el, az atlantiszt a víz. A miénket mindenki háborúja mindenki ellen fogja elpusztítani, a gonoszság, az emberek egymás elleni küzdelme... és ez azért lesz vigasztalanabb, mint a többi hanyatlás, mert az ember maga lesz a vétke benne.”

Lehalkított intelmek és hiábavaló figyelmeztetések

„A tudományokat az emberiség vesztére találták fel” – mondja Erasmus, később erre ráerősít Kierkegaard: „A legnagyobb baj, ha megbízol az észben és az észszerű gondolkodásban.” Einstein 1936-ban hangoztatja, hogy a szellem törvénye nyilvánvalóan jelen van az univerzumban, s hogy a szellem erejével szemben alázatosnak kell lenni. László Ervin is figyelmeztet: „A bolygón lévő élet hálóját nem lehet különálló részekre bontani anélkül, hogy bomlás és pusztulás ne következne be.” Marcuse pedig hozzáteszi: „A természet feletti uralom az ember feletti uralommal kapcsolódik össze.” Szolovjov pedig így summázza a folyamatot: „A modern tudomány értelmünk számára kenyér helyett köveket ajánl.”

Kelet-Európa pusztába kiáltott szavaira mégis érdemes emlékeznünk. A magyar irodalomban karakteresen fogalmazódnak meg a civilizációval, a fejlődéssel kapcsolatos fenntartások már csak azért is, mert elmaradt régióként kötelező gyakorlatként kapjuk az ideológiát és a követendő gyakorlatot. Vörösmarty a *Csongor és Tünde* című drámai költeményében óva int az élet nagy ígéreteitől, a pénz, a hatalom, a tudás mákonyától. S még csak 1830-ban járunk. Arany János komoly kétségeket támaszt a fejlődés olyan produktumaival kapcsolatban, mint a nagyváros, az ipar és a technika. Véleménye szerint a társadalomban a gazdagok és a reménytelenül szegények közötti feszültség nőni fog, az életnek külső céljai lesznek, amelyek a belső ember belső összhangját kikezdi, hiszen a földi pompa, a társadalmi nagyság kifejezése, valamint a szertartások látványossága és teatralitása lesz a mérvadó. Arany azt is jelzi, hogy az anyagi javak felhalmozása a hivalkodó, elkülönülő pompa egyre szűkebb réteg sajátja lesz, következképpen a mindenegység, a szervesség tudása feledésbe merül, pontosabban feledésbe kényszerül. Mélyen elgondolkodhatunk azon is, hogy hogyan lesz a történelmet igazgató madáchi hős, Ádám az Úr által porba sújtva. Az sem véletlen, hogy Ibsen a történelmi eseményeket, az egész emberiség történelmét az igazi életerőről véletlenül leszakadt törmelékeknek, hulladékoknak, szilánkoknak látja csupán, amelyek értelem nélküli halmazza tömörülnek a földön.

Hogy a világ és az ember a külső intézkedésekkel, külső tervezetésekkkel nem átalakítható, és az intuitív és irracionális megismerés kiiktatása veszéllyel jár, csak kevesekben merült fel. Dosztojevszkij egész életművében a vak véletlen, a váratlanság, a sötétség és az önkény jelenlétéről ír, vagyis mindarról, amit a józan értelem és a tudomány nem létezőnek és negatívnak tekint. Ide kapcsolódik Sesztovnak az a kijelentése, miszerint a tudományos iskolázottság megbénítja az emberi erőket és korlátoltságra kárhoztatja az embert.

Kisnépek a via diabolica leállósávjában

Ritkán esik szó azokról a kisnépekről és személyekről, akik a fenti folyamatok többszörös kárvallottjai. Akik történelmük és mindennapjaik során folyamatos kultúrsokkot élnek át. A külső kényszer és nyomás a belső hagyománnyal gyakorta ellentétben áll, az idegenek fölénye együtt jár a helyiek lenézésével. Bedeszkázott egek, fallal körülvett országhatárok, kulturális cenzúra stb. Hogyan lehet a környezetszennyeződés bűnét ráterhelni azokra a kisnépekre, amelyek a technikai haladás gáttalan haszonélvezőinek eszközei csupán? Danyi Zoltán Szerbiában, kisebbségi magyarként felnőtt író megrendítő mélységekbe pillantó könyvében, a *Rózsakertben* a jugoszláv

Az Aral-tenger
2016-ban
Fotó: Axelode
© Wikimedia
Commons

háború anomáliáiról szól. Például arról, hogy Szerbia még ma is búzlik, mert a holttesteket nem temették elég mélyre. Hogy a békefenntartók milyen üzleteket bonyolítanak a helybeliek kárára, holott éppen az ő védelmükre tartózkodnak ezekben az országokban. Hogy a politika megzavarja az életet, a jó helyet cserél a rosszal, aminek következtében minden hazuggá és vérfoltossá válik. Az emberi kapcsolatokat a bizalmatlanság, a megbízhatatlanság és a kiszolgáltatottság járja át. Az emberek átalakulnak: mániák, rögeszmék irányítják őket, megkérgesedik nemcsak az arcuk, hanem a lelkük is. A félelem befészkei magát az emberbe, s megkezdődik a menekülés. A regény főhősné nyugat-európai tapasztalata felerősíti azt a tényt, hogy a gazdagság és a jólét a másik ember kihasználásán alapul. Mint ahogy azt is, hogy a jog nem igazságot szol-

gáltat, hanem eljárásokat folytat, az orvosok nem gyógyítanak, hanem kísérleteznek és adminisztrálnak, vagyis nem a beteggel, hanem a betegséggel foglalkoznak.

Coda

Mit lehetne felelősséggel mondani, tanácsolni az istentelen, természetellenes, emberellenes posztmodern embernek? Van-e lehetőség még visszaszerezni és visszaadni az elrabolt és rosszul hasznosított teremtményt? Képes-e az ember a szenvedélyei kielégítése helyett csupán a szükségleteit kielégíteni? Ha komolyan vesszük az „elhull a virág, eliramlik az élet” poétai bölcsességet, akkor annyit tehetünk, hogy személyiséggé válunk, és a darabokban szenvedő ember visszahelyezi magát a világegyetembe.

Kozmikus
sziluett,
2020
Fotó:
Harrison Haines
© pexels.com